

Nacionalizmusok

VISSZHANG - LII. évfolyam 47. szám, 2008. november 21.

Ablonczy Balázsnak, a figyelemre méltó tanulmányairól ismert történésznek a köztársasági elnök tanácsadójaként jegyzett hozzászólását olvasva arra kényszerülök, hogy még egyszer megpróbáljam tisztázni: mi következik abból az alkotmányos rendelkezésből, hogy „A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását” (6. § [3] bekezdés), és mi az, amit ellentétesnek gondolok az államközi kapcsolatok nemzetközi normáival (*Bauer Tamás a világban, a társadalomban, ÉS, 2008/46.*).

Az alkotmány említett rendelkezése a határon túli magyarokhoz fűződő viszonyt a külpolitika alapelveivel foglalkozó 6. §-ban tárgyalja, és nem beszél határon túli magyarságról, nemzetrészekről, elszakított területekről, nemzetegyesítésről stb. A határon túli magyarok sorsáért való felelősségérzet elvi megállapítása mellett Magyarországgal való kapcsolatuk előmozdítását írja elő állami kötelezettségként. Én magam minden, a kérdéssel foglalkozó írásomban és annak idején országgyűlési megszólalásomban helyesltem, támogattam, szorgalmaztam, hogy a magyar állam a kétoldalú kapcsolatokban és a nemzetközi szervezetekben lépjen fel azért, hogy a szomszéd országokban élő magyarok ott szabadon használhassák nyelvüket, legyen minél teljesebb anyanyelvi iskolarendszerük, hozzáférhessenek magyar nyelvű kulturális javakhoz, működtethessenek kisebbségi szervezeteket és intézményeket, vagyis magyarként élhessenek teljes életet az adott államban. Ebben tehát - gondolom - egyetértünk Ablonczyval. Erről szóltak egyébként az Antall- és a Horn-kormány által kötött alapszerződések, melyek mellett alkalmam volt az Országgyűlésben is érvelni. Ez az irány magában foglalja a minél teljesebb kulturális autonómiát. Ezt - szemben Ablonczy nyilvánvaló félreértésével - semmilyen tekintetben nem tekintem irredentizmusnak. Mást tekintek annak. Ennek kifejtéséhez azonban rövid aktuális kitérőt kell tennem.

A magyar politikai erők a kiéleződött szlovák-magyar konfliktusban eléggé egységesen azt állítják, hogy míg Szlovákiában a nacionalizmus kormány szinten jelenik meg, Magyarországon csak marginális csoportokban. Én ezt másképpen látom. A történelmi Magyarország területén nagy nem magyar kisebbségek éltek a magyar állam északi, keleti és déli megyéiben. A trianoni békeszerződést követően a helyzet megfordult: a szomszéd országokban élnek magyar kisebbségek. Ebben a helyzetben a szlovák, román, szerb nacionalizmus lép fel azért, hogy a magyarok vagy távozzanak az adott országból, vagy olvadjanak be a többségi népességbe, és az ottani állam ezért korlátozza nyelvhasználatukat, iskolarendszerüket, hozzáférésüket az anyanyelvi kultúrához, és 1990-ig Magyarországgal való kapcsolataikat is. A magyar nacionalizmus, amely 1918-ig tudatosan a kisebbségek asszimilációjára törekedett, most más helyzetben van, és a magyar politikai közösségnek a szomszéd országokban élő magyarokra való kiterjesztésére, vagyis a kisebbségi magyaroknak az adott politikai közösségből való részleges kivonására törekszik az adott körülmények közötti változatos eszközökkel. Ilyen eszköz volt a státustörvény, amely egyebek mellett szociális és kulturális jogokat adott Magyarországon a szomszéd országok magyar nemzetiségű polgárainak, és a magyar állam intézményeit - a státusirodák hálózatát - állította fel a szomszéd országok területén. Ilyen lett volna a kettős állampolgárság, amikor a magyar állam magyar útlevelel látja el a szomszéd országok magyar nemzetiségű lakosait, ha ezt a magyar választópolgárok bölcsen meg nem akadályozzák. (Nem más, mint Markó Béla mutatott rá az *Élet és Irodalomban* [is] megjelent emlékeztető cikkében [*Felelőtlen felelősök - Válaszúton az erdélyi magyar politika, ÉS, 2007/46.*, ill. *Egy elmaradt egyezség története, ÉS, 2008/38.*], hogy az autonómia és a kettős állampolgárság elvileg ellentétes megoldása a kisebbségi kérdésnek, Ablonczy mégis együtt emlegeti e

kategóriákat.) Ilyen intézmény a Magyar Állandó Értekezlet, amelyben a magyar pártok és a határon túli magyar szervezetek állapotukról meg egyeztetnek, ami aztán gyakorlatilag kötelezi a kormányt és az Országgyűlést. Ennek puha változata a magyar országgyűlési határozattal megerősített Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma is. Mindebben az a közös, hogy a Magyarországon és a szomszéd országokban élő magyarokat egyetlen politikai közösség tagjaiként kezeli, és ennek megfelelő jogi intézményeket hoz létre. Ezek pedig olyan törekvések, amelyek - háttérben az „egységes magyar nemzetről”, az „elszakított területekről”, „határon túli nemzetrészekről”, „határokon átívelő nemzetegyesítésről” szóló retorikával - folyamatosan jelen vannak parlamenti jobboldalon, és időnként - például a státustörvény megszavazásakor, a KMKF kezdeményezésekor - betüremkednek a Magyar Szocialista Párt politikájába is. Magyarországon sem marginális, parlamenten kívüli jelenség tehát a nacionalizmus. Ezt a felfogást tükrözte szerintem Antall József emlékeztető mondata, miszerint ő - még ha lélekben is - tizenötmillió magyar miniszterelnökének tekinti magát, és ez az egyik központi eleme Orbán Viktor politikájának is. Úgy tűnik, ha sokkal visszafogottabb, elegánsabb módon is, de valami ilyesmit jelentenek Sólyom László köztársasági elnök e minőségében tett rendszeres látogatásai is szomszéd országok magyar lakta megyéiben, településeiben.

Joggal említi Ablonczy, hogy a köztársasági elnök beszédeiben világosan különbséget tesz politikai és kulturális nemzet között, beszédeit olvasva erre magam is felfigyeltem. Csakhogy a kulturális nemzet koncepciójával az lenne összhangban, ha Magyarországról színházak, zenekarok, könyvek, filmek, professzorok, pedagógusok utaznának az eddiginél nagyobb mértékben a szomszéd országokba, és nem pártelnökök vagy a köztársaság elnöke. Az lenne összhangban - ismétlem előző írásomat ([Az elnök Dunaszerdahelyen, ÉS, 2008/45.](#)) -, ha a magyar állam magas rangú tisztségviselői színházba mennének, múzeumot látogatnának, a természetet járnák a szomszédban, és nem beszédeket mondanának. Amit a köztársasági elnök rendszeresen tesz, az nem értelmezhető másképpen, mint hogy ő is egy politikai entitásnak tekinti a magyarországi és a szomszéd országokban élő magyarokat. Ez az, amit egy korábbi írásomban puha irredentizmusnak neveztem, és amit ellentétesnek tartok az európai normákkal. Miközben ostobának és elfogadhatatlannak tartom a szlovák földrajzi nevek használatának előírását az ottani iskolákban használt magyar tankönyvekben, miközben felháborítónak tartom, ahogy a szlovák állam vezetői helyben hagyják a rendőrség brutális fellépését a dunaszerdahelyi pályán (és persze a lelátón tartott irredenta tüntetést is elítélem), érthetőnek tartom, hogy a szlovák házelnök tiltakozik a KMKF intézménye ellen. Bölcsbben tenné persze, ha legyintene rá, hiszen nincs gyakorlati jelentősége, a tankönyveknek és gumibotoknak pedig van. A másik oldalon pedig a magyar kormány és Országgyűlés tenné - éppen ezért - bölcsen, ha elfelejtené nemcsak a MÁÉRT-ot, de a KMKF-et is (nem is beszélve a kettős állampolgárságról), és így nagyobb nyomatékkal léphetne fel a tankönyvekért, a kisebbségi iskolákért, és mindaz ellen, ami a kisebbségben élő magyarok biztonságát, felemelkedését bármely szomszéd országban fenyegeti.

Vannak olyan elemei is a magyar kisebbségek sorsa körüli konfliktusoknak, ahol az az álláspont, amely tértől és időtől függetlenül helyes és támogatható volna, az adott történelmi helyzetben nem az. A szomszéd országokban élő és a magyarországi radikálisok újra meg újra fellépnek a magyar többségű országrészek - elsősorban a Székelyföld - területi autonómiájáért, és nem alaptalanul hivatkoznak Dél-Tirol vagy az Åland-sziget példájára, illetve kifogásolják a nemzetiségi szempontot figyelmen kívül hagyó szlovákiai megyehatárokat. Abból érdemes kiindulni, hogy bármiféle érdemi eredményt csak a többségi lakosság demokratikus elkötelezettségű politikai szervezeteivel együttműködve lehet elérni. Márpedig azt követően, hogy a II. világháború előtti a magyar irredentizmusnak szerepe volt Csehszlovákia szétverésében, illetve Románia átmeneti megcsonkításában, a magyarok területi autonómiájában a szlovák, illetve román politikai osztály egységesen veszélyt lát. A területi autonómia felvetésének ezért, ha érdemi eredményekre törekszünk, nincs értelme.

Hasonló a helyzet a beneši dekrétumokkal is. A szlovákiai magyaroknak a beneši dekrétumokban foglalt, a kollektív bűnösség elvén alapuló jogfosztása emberi jogi elveink alapján természetesen elfogadhatatlan.

Ugyanannak a II. világháború utáni rendezésnek volt azonban szerves része, mint a németek millióinak Csehszlovákiából, Lengyelországból és más kelet-közép-európai országokból való hasonlóképpen elfogadhatatlan kitelepítése. A csehek és a szlovákok mindmáig ebben látják államuk stabilitásának garanciáját. Emlékezetes, hogy milyen megütközéssel fogadták a kilencvenes években határozottan demokratikus elkötelezettségű csehek is Havel elnök németországi bocsánatkérését vagy a Klaus-kormány idején elfogadott cseh-német nyilatkozatnak a kitelepítés során elkövetett atrocitások miatt sajnálkozó mondatait. Bölcsen járt el a Magyar Koalíció Pártja, amikor az 1998-as, illetve 2002-es kormánykoalíció megkötéskor nem vetette fel a beneši dekrétumok felülvizsgálatának igényét. Nem járt el viszont bölcsen a köztársasági elnök, amikor a szlovákiai Komáromban tartott - újságírói kérdésre - kiselőadást a beneši dekrétumok elfogadhatatlan voltáról. Érvélese kifogástalan volt, mégsem használt, hanem ártott a szlovákiai magyaroknak azzal, hogy ott és akkor mondta el. Rossz tanácsot adott neki Ablonczy Balázs, ha ezt tanácsolta neki.